

Nr 62.

Ankom till riksdagens kansli den 28 april 1936 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående en förbättrad distribution av elektrisk kraft inom Norrbottens län m. m.

(2:a avd.)

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 224 av herr *Hansén m. fl.* samt II: 401 av herr *Löv-gren*, har hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en utredning rörande möjligheten att få till stånd en förbättrad distribution av elektrisk kraft inom Norrbottens län samt en med statens medverkan genomförd avveckling av de tyngande engagemang, som nu åvila intressenterna i flertalet av länets små kraftverks-företag.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för dessa framställningar, får utskottet hänvisa till motionerna.

Utskottet har i vederbörlig ordning införskaffat yttranden över motionerna från vattenfallsstyrelsen och länsstyrelsen i Norrbottens län. Länsstyrelsen har vid sitt yttrande fogat utlåtande från Norrbottens elektricitetsförening u. p. a.

Norrbottens elektricitetsförening har genom sin konsulent anfört följande i ärendet.

Såsom i motionerna framhålles utfördes inom Norrbottens län liksom inom landet i övrigt en del kristidselektrifiering till höga kostnader och med kristidens mindre goda materiel. Av kostnadshänsyn utfördes kraftstationerna i de mindre kustlandsälvarna, vilkas vattenföring ej motsvarade förväntningarna, och elektrifieringen i sin helhet blev bygden mycket kostsam. Då trycket av dessa kostnader var som mest tyngande gjorde elektrifieringsföretagen i mellersta delarna av landet upprepade framställningar om statens hjälp ur svårigheterna och flera motioner väcktes i riksdagen i samma fråga utan att dock dessa föranledde någon åtgärd från statsmakternas sida. Elektrifieringsföretagen inom vårt län förstodo mer än väl att de i detta hänseende ej hade att räkna med någon undantagsställning och sökte därför att inrätta sig efter situationen och betala skulden vilket även i stort sett lyckats. En kort redogörelse för de företags ställning, som av motionären betecknas såsom otillfredsställande (sid. 14) bör giva en uppfattning om det nuvarande läget.

Ekfors Kraft ab. i nedre Tornedalen hade för några år sedan en mycket svag ekonomisk ställning och på grund av kraftbrist svårt att reda upp sin ekonomi. Statens kraftledningslånefond, som förut var intresserat i företaget, lånade företaget ytterligare erforderliga medel för överföring av Porjus-kraft till distributionsområdet. Sedan dess har bolaget stadigt kunnat förbättra sin ställning. En taxesänkning har redan kunnat göras och inom när-

maste framtiden kan utan svårighet ytterligare en taxesänkning göras. Jag har anledning tro att detta kan ordnas under hand.

Haparanda stad köper sin kraft av Ekforsföretaget till skapligt pris. Stadens elverk har under de senare åren gått med vinst, som kunnat balanseras på så sätt att numera en summa finnes tillgänglig såsom underlag för de kostnader, som äro förenade med en övergång till annat distributionssätt. F. n. pågår en omläggning av distributionen från likström till växelström varigenom omkostnaderna för distributionen kunna nedbringas.

Klagomålen från Överkalixområdet över Ekforsföretagets kraftleverans har jag ej varit i tillfälle att närmare taga del av. Avse de endast tillfälliga drifts-avbrott eller är kraftleveransen varaktigt så mycket sämre än i Tornedalen så torde i varje fall dylika driftsfrågor ordnas på annat sätt än genom statlig utredning. Jag skulle också tro att Överkalixborna väl minnas att såväl elektricitetsföreningen som länsstyrelsen kraftigt avrådde från en elektrifiering enligt de riktlinjer, som då i alla fall följdes. Numera är så mycket pengar nedlagda på denna del av Ekforsanläggningen att någon omlagd kraftleverans knappast kan ifrågasättas.

I motionerna preciseras ej de gränser inom vilka man skall röra sig för att distributionen skall anses vara god men ett landsbygdsföretag omnämnes såsom mönsterföretag, nämligen Övre Finnbygdens Belysningsförening, (Nordöstra Finnbygden) och jag kommer i det följande att använda detta företag som jämförelsenorm. Det bör därvid beaktas att då detta företag planerades taxan föreslogs skola icke överstiga 10 kr. per andel och år samt 15 öre/Kwh, att statsbidrag begärdes till sådant belopp, som möjliggjorde en sådan engångsamortering av skulden, att denna taxa beräknades kunna vidhållas, att under företagets utförande andelsteckningen ökades utöver den beräknade så att redan från starten den fasta avgiften, 10 kr., kunde sänkas till 8 kr. och sedermera har kunnat sänkas till 7 kr. Företagets taxa är sålunda 7 kr. per andel och år samt 15 öre/Kwh under vintermånaderna och 5 öre/Kwh under sommarmånaderna. Ekforsföretagets taxa är 12 kr. per andel och år samt 15 öre/Kwh. Den både bör och kan sänkas.

Inom Nederkalix socken finnas tre företag. Kalix belysningsab. utför distributionen inom municipalsamhället, har låga taxor och mycket god ekonomi. Det gäller här en samhällsdistribution, som alltid brukar vara lönande.

Björkfors egendom har distribuerat kraft från egen kraftstation. Vårflod, is och timmer spolade i fjol vår bort dammbyggnaden och sedan dess har kraften inköpts från vattenfallsstyrelsen. Taxan är omkring 5 kr./andel och 15 öre under vinter- samt 5 öre under sommarmånaderna och lägre än den taxa Övre Finnbygdens Belysningsförening tillämpar.

Pålänge elektriska kraft ab. har egen kraftstation, som uppförts efter kris-tiden. Vi avrådde från företaget på grund av för liten vattentillgång men den elektriska entreprenören var av annan uppfattning. Kraftbristen har fyllts med Porjuskraft och f. n. pågå underhandlingar med Vattenfallsstyrelsen om inköp av Porjuskraft för hela distributionsområdet. Bolaget har kraftigt amorterat på sin skuld, som f. n. är obetydlig i förhållande till anläggningens omfattning. Anläggningens underhåll har emellertid härvid kommit på efterkälken och underhandlingarna med Vattenfallsstyrelsen utgå därför från den förutsättningen att sådan nedsättning i kraftavgifterna utgår under de första åren, att bolaget, utan att allt för mycket öka sin skuldsättning, skulle kunna sätta anläggningen i stand. Vi hysa förhoppningar om att dessa förhandlingar skola kunna föras till ett lyckligt resultat.

Elektrifieringen i Töre socken omfattar Töre och Morjärvs byar. Motionären måste ha fått felaktiga upplysningar rörande Töres skuld för den ned-

lagda kraftstationen. Båda företagen äro helt skuldfria och arbeta med låga taxor.

Vitä älvdals belysningsförening utförde sina anläggningar under kristiden och i övrigt under motiga förhållanden men en del lättnader ha dock under senaste tiden kunnat lämnats företaget. Vattenfallsstyrelsen har lämnat föreningen vissa nedsättningar i kraftavgifterna t. o. m. år 1942, då föreningen har bortamorterat sitt tyngsta lån, och hos nödhjälpsfonden har den fått placera sitt återstående lån på förmånliga villkor. En taxesänkning kunde utföras för ett par år sedan och taxan är nu i relation till finnbygdstaxan omkring kr. 9.60/andel och år samt 15 och 5 öre/Kwh. Jag önskar emellertid understryka vad styrelsen framhållit i den i motionen anförda skrivelsen, nämligen den ringa anslutningen inom företaget, vilket jag upprepade gånger även framhållit för föreningsmedlemmarna. Den gamla taxan var för en del förbrukare nära nog dubbelt så hög som den nuvarande och vi hoppades att taxesänkningen skulle medföra ökad anslutning, men någon större ökning har det ej blivit. En normal anslutning kan uppnås utan större kostnadsökningar och företagens taxa skulle då åka ned under finnbygdstaxan.

I motionerna uppgives att konsumenterna inom Råneå elektriska kvarns ab:s distributionsområde förutom den egentliga kraftkostnaden även skulle betala ränta och amortering på det kapital, som nedlagts i den nedlagda kraftstationen men så är ej fallet. År 1932 rekonstruerades företaget, varvid statskontoret och Handelsbanken gingo med på sådana avskrivningar och Vattenfallsstyrelsen sådan nedsättning i kraftavgifterna att bolagets skuld kunde minskas från 983,600 kr. till 508,800 kr. och nuvarande skulden är 437,000 kr., däri ej inräknat aktiekapitalet, på vilket utdelning ej utbetalas.

En av bolagets abonnenter, Skatemarksbygdens belysningsförening, har en del anmärkningar att framställa mot distributionen enligt den skrivelse motionärerna åberopa och därmed förhåller sig som följer. Föreningens anläggning är utförd efter kristiden och på det sätt och till det pris, som i utredningen förutsattes. Taxan utgjordes ursprungligen av en fast avgift av 6 kr./andel och år och 25 öre Kwh, en taxa ungefär i paritet med finnbygdstaxan. Denna taxa har sedermera kunnat sänkas och utgör nu 2 kr./andel och år, 25 öre per Kwh intill en viss förbrukning och därutöver 5 öre/Kwh och är en bland de lägsta taxorna i länets landsbygdsföretag. Enligt första kontraktet skulle föreningen till bolaget erlägga 250 kr. per Kw och år, dock minst 3,560 kr. per år, därvid kraften levererades på transformatorstationernas sekundärsida och högsta effektbeloppet bestämdes till 20 Kw. Dessa 20 Kw har föreningen aldrig uttagit och maximeffekten har före och efter taxeomläggningen varit ungefär densamma. Bolaget har emellertid före taxeomläggningen aldrig debiterat mera än minimiavgiften. Föreningens kraftavgifter voro före taxeomläggningen 3,560 kr. och under år 1935 3,717 kr. 25 öre. Rörande tröskningen kan anföras att de tröskverk, som här normalt användas, fordra 5 hkr. motorer eller omkring 4 Kw. Bolaget har meddelat föreningen att för den tröskning, som göres före december månad åtminstone t. v. ingen debitering för extra uttagen effekt göres.

Den elektriska anläggningen i Jokkmokk tillhör allmännsfonden och berör i stort sett endast kyrkstaden. En utredning är påbörjad och avser att undersöka möjligheterna för en sockneelektrifiering.

Utredning har gjorts rörande elektrifieringen av den del av Älvsby socken, som ligger ovanför järnvägen. Det är inte brist på kraft, som i detta fall lägger hinder i vägen för projektets fullföljande, men man misströstar om den ekonomiska bärförmågan. Ett ekonomiskt stöd från statens sida i likhet med vad de övre socknarna tidigare fått är vad man hoppas på.

Harads belysningsförenings taxa är nog ej i och för sig bland de höga, omkring 8 kr./andel och år samt 20 och 10 öre/Kwh men med hänsyn till områdets ekonomiska bärkraft är den betungande.

Rörande Rohnäs och Lillpite, Rosviks och Norrfjärdens elektrifieringsföretag äro förhållandena för mycket komplicerade för att de här skulle kunna var för sig behandlas. I stort sett torde man dock kunna säga att förbrukarna kunna erbjudas och i en del fall redan blivit erbjudna taxor, som ligga lägre än finnbygdstaxan.

I motionerna hava berörts flertalet inom länet arbetande elektrifieringsföretag. Ytterligare företag finnas dock och ett par av dessa arbeta under tryckande ekonomiska omständigheter.

Rörande motionernas syftemål i övrigt bör det framhållas, att det naturligtvis för bygden är en ovärderlig förmån att hava god tillgång på billig elektrisk kraft. För detta ändamål har man inom många företag med stora uppoffringar och bekymmer lyckats göra sig skuldfri eller nedbringa skulderna till sådana belopp att företagen kunna på ett ändamålsenligt sätt betjäna förbrukarna. Det är många, som på detta sätt måst avhända sig möjligheterna att utnyttja den förmån, som den billiga kraften medför, emedan de måst satsa alla sina tillgångar. Det är naturligtvis med grämlse de se huru som de komma i en sämre ställning än de, som ej velat eller ej kunnat ordna sina företags affärer. Bortsett härifrån förmodar jag man måste utgå från att ett beslut om statens medverkan vid en rekonstruktion av elektrifieringsverksamheten måste få prejudicerande inverkan, dels för framtiden och dels för de företag i motsvarande ställning, som ligga utanför länet. Är vår uppfattning riktig borde utredningen få större omfattning än den motionerna angiva. Motionerna förutsätta att staten skulle ekonomiskt stödja de elektrifieringsföretag, som äro i behov därav. Att till företagen utlämna dessa penningar låter sig göra men att för framtiden kontrollera att pengarna rätt användas torde bli en mera komplicerad sak. Företagen ägas ibland av förbrukarna själva men i andra fall av enskild person, ett fåtal personer eller den eller de långivare, som äro intresserade i företaget. Statens stödaktion bör naturligtvis komma förbrukarna till godo genom lämpligt avpassade taxor, ej endast för tillfället utan även för en avsevärd tid framåt. Man vill ju ävenledes hava en viss garanti för att företaget för framtiden ekonomiskt och tekniskt skötes på ett omdömesgillt sätt samt att taxorna följa utvecklingen och konjunkturerna, om syftemålet med stödaktionen skall vinnas.

Kungl. vattenfallsstyrelsen har framlagt förslag till nya taxor att tillämpas för nytillkommande abonnenter fr. o. m. år 1939 innebärande en nedsättning av kraftavgifterna. Flertalet abonnenter få ej nytta av denna taxesänkning förr än nu i kraft varande avtal upphöra att gälla. En ej obetydlig lättnad skulle lämnas de landsbygdsföretag, som taga sin kraft från vattenfallsstyrelsen, om dessa redan år 1939 eller dessförinnan kunde få del av de taxesänkningar, som de nya avtalen innebära.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har avgivit följande yttrande.

Det förhåller sig otvivelaktigt på sätt motionärerna inledningsvis uppgiva, att ett flertal elektriska kraftverk inom länet tillkommit under den av världskriget framkallade allmänna krisen och att dessa anläggningar till följd härav kommit att draga oproportionerligt höga kostnader samtidigt som de till följd av då rådande brist å fullgod materiel blivit i kvalitativt hänseende mindre tillfredsställande. På grund härav och en del andra därmed samverkande omständigheter hava företagens ekonomi merendels blivit i hög grad ansträngd, vilket nödvändiggjort hållandet av för strömkonsumenterna

mycket betungande taxor. Ej blott ur de enskilda intressenternas utan även ur det allmännas synpunkt har denna utveckling för visso varit synnerligen beklaglig. Förslag hava ock tidigare väckts om generell stödande av dessa beträngda kristidsföretag, men hava förslagen som bekant icke vunnit statsmakternas godkännande. Vid sådant förhållande hava företagen sett sig nödsakade att vart för sig efter hand söka sanera sina affärer. Detta har ock i stor utsträckning kunnat ske, bland annat, genom att man lyckats utverka efterskänkande av en del kreditgivares fordringar hos verken; såväl enskilda personer och bankinrättningar som staten — i den mån skulden utgjort lån från kraftledningslånefonden — hava med behjärtande av vederbörandes svårigheter härvid medverkat. Jämväl kungl. vattenfallsstyrelsen har verksamt befordrat rekonstruktionssträvandena genom att under viss övergångstid tillämpa nedsatt taxa för strömleverans till en del distributionsföretag. — Likväl finnas alltjämt inom länet vissa sammanslutningar av hithörande slag, vilkas ekonomi återstår att ordna. Länets elektricitetsförening liksom ock länsstyrelsen själv komma emellertid givetvis att, på sätt under de gångna åren skett, jämväl i fortsättningen i mån av resurser medverka till fortsatt sanering av elektrifieringsföretagen inom länet.

Till belysning av den pågående utvecklingen av länets försörjning med elektrisk kraft får länsstyrelsen vidare anföra följande.

Nordöstra Finnbygden, omfattande större delen av Korpilombolo, Täreändö, Pajala och Junosuando socknar, elektrifierades planmässigt, på initiativ av länsstyrelsen med bidrag av statsmedel under åren 1929—1931. Efter hemställan av länsstyrelsen har Kungl. Maj:t till årets riksdag avlåtit proposition, innefattande förslag om elektrifieringens utsträckande till att omfatta huvudparten av den bebyggda delen av Gällivare socken. Närmare undersökningar komma att genom länets elektricitetsförening — vilkens konsulent för närvarande är överhopad med arbete för Gällivare-elektrifieringen — så snart omständigheterna medgiva upptagas rörande Jokkmokks och vissa delar av Älvsby sockens förseende med elektrisk kraft. I den mån det visar sig nödigt att även för dessa sistnämnda elektrifieringsplaners realiserande lita till statens hjälp, är det länsstyrelsens avsikt att återkomma med hemställan därom.

Av det sålunda anförda samt innehållet i elektricitetsföreningens yttrande torde framgå, hurusom i själva verket åtskilligt redan åtgjorts för vinnande av en förbättrad distribution av elektrisk kraft inom länets olika delar. Länsstyrelsens allmänna syn på det rådande läget är ock snarast något ljusare än den, varåt motionärerna givit uttryck. Länsstyrelsen vill även understryka de påtagliga tendenserna till fortsatt planmässig utbyggnad av länets elektriska ledningsnät. Emellertid vore det givetvis för länets befolkning mycket tacknämligt, därest ett mera allmänt stödande såväl av saneringsarbetet som av den vidare utvecklingen å området kunde komma till stånd. Härigenom skulle helt visst vida snabbare än eljest uppnås tillfredsställande resultat i form av rationaliserad och förbilligad kraftdistribution. Ett dylikt omfattande engagement från det allmännas sida måste i så fall helt visst föregås av en närmare utredning av det slag motionärerna påyrka.

Vattenfallsstyrelsen har avlämnat följande utredning i ärendet.

Historik.

Det är allmänt känt, hurusom den under krigstiden på grund av lysoljebristen forcerade elektrifieringen blev synnerligen dyrbar med hänsyn till bristen på lämplig materiel och det låga penningvärdet. De av elektrifierin-

gen föranledda skulderna ha i och med stigande penningvärde blivit mycket betungande. I främsta rummet har otvivelaktigt detta blivit förhållandet inom sådana bygder, där kraften uttagits från egna små kraftstationer. Kostnaderna ha blivit väsentligt mindre betungande för sådana landsdelar, som erhållit kraft från vattenfallsstyrelsen eller från de stora kraftföretagen, ehuru även inom sådana bygder klagomål i stor utsträckning förekommit med hänsyn till priset för kraften.

Vad Norrbotten beträffar, har elektrifieringen från början i huvudsak baserats på mindre anläggningar, emedan det enda större kraftföretaget inom Norrbottens kustland, nämligen Sikfors kraftaktiebolag, redan hade så gott som all tillgänglig kraft borttingad och Porjus kraftverk ej var i tillfälle att leverera kraft inom kustlandet, förrän kraft från Porjus nedförts till kusten i samband med elektrifieringen av järnvägen till Svartön år 1922. Vid denna tidpunkt hade praktiskt taget samtliga nu i Norrbotten förefintliga kraftstationer redan blivit utbyggda. Då åtskilliga av dessa visade sig oförmögna att tillgodose det förefintliga kraftbehovet, särskilt under den mörka årstiden, fick vattenfallsstyrelsen emottaga framställningar om att vidtaga åtgärder för att kunna leverera kraft i kustbygden. År 1923 utbyggdes därför efter beslut av riksdagen en omformarestation i Notviken och ett kraftledningsnät genom Norrbottens kustland, från vilket sedermera kraft levererats till kustlandsområdet. Genom den rikligare tillgång på kraft, som på sådant sätt erhållits, och de måttliga kraftpris, som debiterats, har elektrifieringen därefter i hög grad stabiliserats. Vattenfallsstyrelsen ansåg sig naturligt nog, såsom motionären också framhåller, böra i största möjliga utsträckning åstadkomma samarbete med de existerande kraftföretagen och låta dessa behålla detaljdistributionen. Något annat förfarande var vid den tiden knappast tänkbart. Styrelsen har även genom rådgivning åt de lokala företagen beträffande inre taxor m. m. försökt att utveckla dessa till sunda och solida företag. Man torde kunna konstatera, att om styrelsen i stället börjat konkurrera med de lokala företagen, så hade dessa snart ruinerats med ty åtföljande förluster för både företagens ägare och deras långivare och till stor skada för länet.

Samarbete mellan Vattenfallsstyrelsen och länsföreningen.

Vattenfallsstyrelsens distribution inom Norrbottens län har skett under ett synnerligen gott samarbete med Norrbottens elektricitetsförening och dess konsulent, ingenjören Z. Gerdin. Efter gemensam bearbetning av spörsmålen ha besluten praktiskt taget alltid fattats i fullt samförstånd.

Vattenfallsstyrelsen vill här påpeka ett misstag, som insmugit sig i Elektricitetsföreningens skrivelse av den 6 mars 1936 rörande Norrbottenselektrifieringen. Det angives där, att *vattenfallsstyrelsens taxor av år 1936* ej skulle komma att tillämpas i Norrbotten, förrän de nu i kraft varande avtalen upphöra att gälla. Så är icke förhållandet. *De nya taxorna* — med undantag av bygdetaxan, vilken icke är tillämplig i Norrbotten på grund av att helt andra tariffenhetsnormer användas där än i mellersta Sverige — *tillämpas redan från och med innevarande år*, ehuru liksom inom centralblocket med den övergångsnormen, att överpriset enligt nuvarande kraftkontrakt borttages successivt, med en fjärdedel år 1936, hälften år 1937, tre fjärdedelar år 1938 och fullständigt från och med år 1939.

Samhällsdistributionen.

Norrbottnens län äger för närvarande ungefär 206,000 invånare. Till städerna Luleå, Piteå, Haparanda och Boden samt de övriga större samhällena Kalix, Gällivare, Malmberget, Kiruna och Porjus m. fl. äro koncentrerade cirka 26 % av befolkningen, och strömdistributionen där är, såsom motiönären framhåller, tillfredsställande.

Distributionen inom den inre delen av Norrbotten.

Vad beträffar den inre glest befolkade delen av Norrbotten norr och väster om järnvägen Myrheden—Boden—Karungi, vilken inrymmer cirka 32 % av länets befolkning, så har den redan blivit på fullgott sätt elektrifierad med avseende på områdena i Jukkasjärvi socken med Svappavaara och Vittangi samt beträffande den s. k. Övre Finnbygden, omfattande Tärendö, Korpi-lombolo, Pajala och Junosuando socknar. Förslag föreligger nu om elektrifiering av Gällivare socken efter samma mönster som Övre Finnbygden. Det är all anledning tro, att även denna elektrifiering blir tillfredsställande. *Därmed blir något över 40 % av befolkningen inom det inre landsbygdsområdet på ett tillfredsställande sätt försedd med elektrisk kraft.*

Med Jokkmokks socken föres sedan ett par år förhandlingar om leverans av tillskottskraft från Porjus. Därför erfordras en 35 km lång ledning från Harsprånget till Jokkmokk. Frågan torde kunna lösas utan större svårigheter.

Den västra delen av Älvsby socken kan möjligen få sin krafttillförsel ordnad lättare, om kraftleverans kommer till stånd från Porjus till Lavers gruvfält. Erfarenheten utvisar emellertid, att de utredningar, som erfordras för en sådan elektrifiering, taga rätt lång tid, och att det sedan behöves något eller några år, innan ortsbefolkningen hinner organiseras för genomförandet av elektrifieringen. Det förefaller självklart, att detta arbete bör utföras genom samarbete mellan ortsbefolkningen, länsstyrelsen, länets elektricitetsförening och vattenfallsstyrelsen.

Arvidsjaur ligger så långt ifrån både vattenfallsstyrelsens nuvarande kraftledningsnät och tilltänkta utvidgningar, att dess kraftfråga bör ordnas lokalt. Man bör därvid icke bortse ifrån möjligheten att åstadkomma lågvattenreserv genom dieselmotor.

Edefors socken har ävenledes ett i förhållande till Porjus anläggningarna så isolerat läge, att dess elektrifieringsfråga torde böra lösas oberoende av Porjus.

Eftersom vattenfallsstyrelsen sålunda icke torde komma att taga befattning med Arvidsjaur eller Edefors, har styrelsen icke någon anledning att yttra sig om därvarande lokala företags ekonomi. Det finns emellertid säkerligen på åtskilliga andra håll inom landet företag med ungefär samma ekonomiska problem.

Distributionen inom Norrbottens kustland.

Allmänna synpunkter rörande kustlandsdistributionen. Vad beträffar Norrbottens kustland, inom vars landsbygd ungefär 42 % av länets befolkning äro bosatta, så är detta visserligen något mindre gynnsamt lottat än sydligare kustbygder men intager dock icke någon sådan särställning som den inre delen av Norrbotten. Det finns åtskilliga bygder inom sydligare län, vilka med hänsyn till isolerat läge och naturliga näringskällor äro mindre gynnsamt ställda än Norrbottens kustland.

Det har rätt enighet om det särskilda stöd, som lämnats åt vissa delar av Finnbygden. Om nu dessa dels genom detta stöd, men dels också genom stora naturaprestationer och ekonomiska uppoffringar både från strömkonsumenternas sida och från allmänningsskatten, lyckats komma ned till relativt låga kraftavgifter, så torde därmed icke vara sagt, att alla andra mera normalt belägna delar skola genom statliga stödåtgärder kunna komma till samma pris och detta utan eller med ringa uppoffringar från konsumenternas sida eller från kommunernas sida.

Det är naturligtvis för Norrbottens kustland liksom överallt annorstädes betungande att få dragas med ekonomiska sviter efter krigstiden. I den mån dessa kunna på enstaka punkter lindras genom en förbättrad organisation av distributionen eller bättre utformade inre taxor, så är det givetvis önskvärt, att så sker. Vattenfallsstyrelsen vågar däremot icke föreslå vare sig särskilda statliga anslag för avlyftande av skulderna från de existerande kraft- och distributionsföretagen eller ett statligt övertagande i någon nämnvärd utsträckning av nuvarande enskild distribution. Det synes mindre önskvärt, att utan mycket starkt talande skäl låta staten inträda i de enskilda företagens plats.

När det i motionen säges om Ekforstaxan, att dess grundavgift är 12 kronor per ljuspunkt, under det att Finnbygdstaxan har 7 kronor för 5 ljuspunkter, så måste det bero på en missuppfattning av motionären. I själva verket är grundavgiften enligt Finnbygdstaxan 7 kronor för *var och en* av de första fem ljuspunkterna för delägare och 11 kronor för konsumenter, som ej äro delägare.

Om man i likhet med motionären vill göra en uppdelning ur konsumenternas synpunkt av distributionsföretagen i kustlandet i sådana, där elektrifieringen är tillfredsställande, och sådana, där elektrifieringen är otillfredsställande, så blir jämförelsenormen i första hand den taxa, efter vilken strömmen erbjudes konsumenterna.

Andelsbegreppet i Norrbotten. I Norrbotten liksom för övrigt i de flesta distributionsföretag i Norrland tillämpas i regeln taxor, bestående av en viss årlig fast avgift per »andel» jämte en förbrukningsavgift per uttagen kilowattimme, som så gott som alltid är lägre på sommaren än under tre à fem månader än under den mörka delen av året. Det norrländska taxebegreppet »andel» får icke jämföras med de mellansvenska distributionsföretagens »tariffenhet», som är baserad på den öppna jordens areal såsom mätare av konsumenternas relativa förmåga att nyttiggöra den elektriska kraften och därav härledda skyldighet att bära viss del av de fasta kostnaderna för elektrifieringen.

Principerna för »andels»-beräkningen kunna växla betydligt. Enligt de principer, som följas av länets elektricitetsförening, räknas såsom en »andel» var och en av de första fem ljuspunkterna hos en konsument. Av därutöver anslutna ljuspunkter räknas varje ljuspunkt över fem upp till femton såsom $\frac{1}{2}$ »andel» och varje ljuspunkt över femton såsom $\frac{1}{4}$ »andel». För anslutna motorer räknas en »andel» för varje hästkraft.

Användningen av blocktaxor.

Inom vissa distributionsföretag i Norrbotten tillämpas s. k. blocktaxor, d. v. s. rena kilowattimetaxor utan grundavgift av den typ, som enligt Svenska Elektricitetsverksföreningens rekommendation numera i allt större utsträckning införes vid de kommunala elverken i hela landet. För en viss årlig kvantitet uttagna kilowattimmar, ett s. k. block, som för varje konsument bestämmes t. ex. med ledning av bostadens storlek eller antalet in-

stallerade ljuspunkter, utgår kilowattimmepriset med 40 à 60 öre, medan överskjutande förbrukning betalas med ett lägre pris 10 à 20 öre per kilowattimme. Sommarkraft debiteras ännu lägre.

Jämförelse mellan de inom olika företag nu tillämpade taxorna.

Såsom jämförelseobjekt, när det gäller taxorna, kan väljas taxan i den mönstergillt organiserade och väl skötta »Övre Finnbygdens Belysningsförening». När detta företag planerades, räknade man med taxan 10 kr. pr andel + 15 öre pr kWh på vintern och 5 öre på sommaren. Vid igångkörningen var taxan 8 kr. + 15 och 5 öre, men redan 1935 kunde den nedsättas till 7 kr. + 15 öre och 5 öre. Detta gäller för *delägare* i företaget, som alltså varit med och gjort personliga insatser både i form av naturaprestationer vid anläggningarnas tillkomst och kontant penningtillskott till anläggningskostnaderna. *Abonnenter*, d. v. s. sådana, som icke äro delägare i företaget, betala efter taxan 11 kr. pr andel (tidigare 12 kr.) + 15 och 5 öre.

Eftersom taxorna icke äro fullt likformigt uppbyggda, äro de icke utan vidare direkt jämförbara med varandra. För att man skall få en mera påtaglig jämförelse mellan de i kustlandet tillämpade taxorna, har gjorts en undersökning av den årskostnad, som faller på en konsument i de olika distributionsområdena. *Som jämförelseobjekt har valts dels en konsument med en anslutning av 5 ljuspunkter, vilket är något under medelanslutningen, och med en årlig energiförbrukning motsvarande ungefär genomsnittsförbrukningen 20 kilowattimmar pr ljuspunkt, dels en konsument med 10 anslutna ljuspunkter, d. v. s. över medelanslutningen, och med en relativt hög förbrukning av 30 kilowattimmar pr ljuspunkt.*

Särskilda beteckningar ha använts för de tre olika grupperna av distributionsföretag, alltså *företag med huvudsakligen egen kraft och företag, som köpa all kraft, de senare uppdelade i bygdeföretag och ortsföretag.*

Av jämförelsen framgår, att så gott som alla de minsta företagen, *ortsföretagen*, som omfatta en eller annan by, tillämpa taxor, som ge lägre årskostnader än finnbygdstaxan. *Endast i tre fall* utfaller årskostnaden här något högre, dock högst 7.5 % över den normgivande taxan. Det sammanhänger naturligtvis med att konsumenterna vid företagens bildande gjort egna insatser i form av naturaprestationer och kontanter.

Företag med egen kraft och bygdeföretag med inköpt kraft äro spridda om varandra ganska oregelbundet. *Endast i fem fall* ge de tillämpade taxorna högre kostnader för de två undersökta konsumenttyperna än finnbygdstaxan. Dessa fem företag äro

Ekfors med 150 resp. 138 %,
Blåsmark med 106 resp. 150 %,
Vitå med 150 resp. 129 %,
Hednoret med 134 resp. 111 %, och
Rosvik med 110 resp. 115.5 %.

Här nedan redogöres något närmare för dessa företag, i den mån de äro kända för Vattenfallsstyrelsen.

Ekfors Kraftaktiebolag alstrar självt till större delen sin kraft i egen kraftstation i Armasjoki men erhåller därjämte erforderligt krafttillskott från Porjus. De tekniska förhållandena med avseende på anläggningarnas beskaffenhet och krafttillgången äro numera fullt tillfredsställande.

Beträffande de i motionen påtalade förhållandena i Överkalix gjordes på ett tidigt stadium försök under länsstyrelsens medverkan att organisera di-

struktionsföreningar och föra Porjus kraft från kusten via Töre och Morjärv till de stora byarna i centrum av Överkalix socken. Men det var omöjligt att uppnå enighet, och planen måste förfalla med påföljd, att vissa intressen vände sig till Ekfors och en mindre elektrifiering därifrån kom till stånd, som med nödvändighet måste bli dyrbar.

Den taxa, som tillämpas av Ekforsbolaget, resulterar för de båda konsumenttyper, som här undersökts, i årskostnader, som utgöra 150 resp. 138 % av motsvarande kostnader enligt den inom finnbygdsföretaget tillämpade taxan. Enligt uppgift av bolaget kommer emellertid taxan att revideras under innevarande år under medverkan av länets elektricitetsförening, och därvid komma helt säkert konsumenternas intressen att bli beaktade.

Ekforsbolaget, som tillkom under tider med lågt penningvärde, har haft en svag ekonomisk ställning men har under en följd av år genomgått en kraftig saneringsprocedur, som alltjämt fortsätter.

Bolagets aktiekapital är 310,425 kronor, och dess skulder utöver aktiekapitalet utgjorde vid 1935 års utgång 567 000 kronor. Skulderna ha kontinuerligt nedbringats; de voro år 1927 842,000 kronor och år 1931 778,000 kronor. Någon utdelning på bolagets aktier har hittills icke lämnats.

Blåsmark är helt självförsörjande, och Vattenfallsstyrelsen har ingen närmare kännedom om företagens inre förhållanden. Den tillämpade taxan ger 106 resp. 150 % av finnbygdstaxans årskostnader.

Vitå-företaget erhåller, enär en erforderlig ombyggnad av dammen vid den egna kraftstationen visat sig alltför dyrbar, sedan 1933 all sin kraft från Porjus. Därvid har Vattenfallsstyrelsen medgivit en stor nedsättning av kraftavgiften under tiden till 1942, för att föreningens återstående skuld för den nedlagda kraftstationen skall kunna slutamorteras. Den inom föreningen tillämpade taxan är högre än finnbygdstaxan, 150 resp. 129 % i de undersökta fallen. Om anslutningen ökades, skulle taxan kunna sänkas, men man kan förstå företagens tveksamhet att vidtaga en sådan sänkning, då man vet, att en för några år sedan genomförd kraftig taxesänkning icke hade någon nämnvärt ökad anslutning till följd.

Företagets skulder äro c:a 100,000 kronor utöver andelskapitalet.

Hednoret har sedan länge nedlagt sin egen kraftstation och köper all kraft från Porjus. Taxan har tidigare liksom på många håll varit ännu högre. Den har numera förtjänsten att vara rationellt utformad, och förbrukningsavgiften är låg. En sänkning av grundavgiften är önskvärd och torde bli nästa steg i utvecklingen. I övrigt äro förhållandena inom detta företag välordnade.

Rosviks Elektriska Kraftaktiebolag tillämpar en taxa med samma fasta avgift som Finnbygden, d. v. s. 7 kr. per andel, men förbrukningsavgiften är 20 öre i stället för Finnbygdens 15 öre. Taxan resulterar därför i en något högre årskostnad än Finnbygdstaxan för de båda undersökta konsumenttyperna, nämligen 110 resp. 115.5 %. Det borde icke vara omöjligt att nedbringa förbrukningsavgiften.

Beträffande de övriga i motionen särskilt nämnda företag, om vilka Vattenfallsstyrelsen äger närmare kännedom och som enligt den här gjorda undersökningen hava taxor, som icke ge högre utan i de flesta fall lägre kostnader för konsumenterna än Finnbygdstaxan, må följande anföras.

De i Nederkalix socken verksamma tre företagen äro Björkfors, Kalix och Pålänge. De här tillämpade taxorna ge alla lägre årskostnader än Finnbygdstaxan, nämligen Björkfors 70 resp. 82 %, Kalix 64 resp. 74 % och Pålänge 92 resp. 71 % för de båda undersökta konsumenttyperna.

Björkfors har fått sin damm i Sangisån förstörd av vårfloden 1935 och

får numera all sin kraft från Porjus. Underhandlingar pågå med Vattenfallsstyrelsen om ordnandet av företagets kraftförsörjning på längre sikt.

Kalixbolaget är ett mycket välskött distributionsföretag med i alla avseenden tillfredsställande förhållanden.

Pålänge driver fortfarande sin egen kraftstation i Åbäcken men erhåller därjämte erforderligt krafttillskott från Porjus. Om kraftstationen skall drivas i fortsättningen, behöver man lägga ned relativt mycket pengar på reparationer, och underhandlingar ha därför via länets elektricitetsförening upptagits med Vattenfallsstyrelsen i syfte att eventuellt nedlägga kraftstationen och helt övergå till Porjuskraft.

Det förefaller, som om även bolagets distributionsanläggningar borde sättas i stand och förstärkas, så att de tekniska förhållandena, som nu icke äro alldeles tillfredsställande, bleve fullgoda. Det finns ingen anledning att antaga, att detta icke skulle kunna ordnas i samband med den ifrågasatta övergången till Porjuskraft.

De lokala distributionsföretag, som erhålla sin kraft genom Pålängebolaget, tillämpa taxor, som icke heller kunna betecknas såsom abnorma. I jämförelse med Finnbygdstaxan resultera dessa taxor i årskostnader för de båda undersökta konsumenttyperna, som utgöra 94 à 104 resp. 74 à 85 %.

Töre elektriska distributionsförening, som handhar distributionen i Töre och Morjärv, har icke, såsom i motionen angives, några skulder utan är tvärtom skuldfri. Distributionen sker på ett i allo tillfredsställande sätt, och taxan är, såsom framgår av taxesammanställningen, avsevärt lägre än Finnbygdstaxan, 58 resp. 65.5 % för de båda undersökta konsumenttyperna.

Råneå Elektriska Kvarnaktiebolag har sedan år 1925 nedlagt sin kraftstation i Råneälven, då den visade sig mycket oekonomisk i drift, och erhåller numera all kraft från Porjus. Det är emellertid missvisande, när det i motionen säges, att företaget icke endast har att betala den sålunda inköpta kraften utan dessutom får förränta och amortera kostnaderna för den nedlagda kraftstationen. Bolagets ekonomiska förhållanden sanerades nämligen för ett par år sedan, 1932, under medverkan av staten både som långgivare och kraftleverantör och den långivande banken, varvid bolagets överkapital avskrevs. Vattenfallsstyrelsen medgav därvid sådan rabatt på Porjuskraften, att Bolagets nuvarande årskostnader icke äro högre än om kraftstationen aldrig funnits.

Att förhållandena icke äro så otilfredsställande, som det kan framgå av motionen, synes av de mot konsumenterna tillämpade taxorna, som i de allra flesta undersökta fall ge lägre och endast i två fall 7.5 % högre årskostnader än Finnbygdstaxan, nämligen för bolagets egen detaljdistribution 80 resp. 92.5 % för de båda undersökta konsumenttyperna. För de små företag, som få sin kraft genom Råneåbolaget, ligga motsvarande relationstal mellan 46 och 105 resp. 69 och 107.5 %.

När det i motionen klagas över att den mot de lokala distributionsföretagen tillämpade effekttaxan hindrar kraftens användning, så kan man helt allmänt konstatera, att, ju mindre ett distributionsföretag är, desto större bli svårigheterna att bemästra effekttopparna. Gynnsammare förhållanden i detta avseende skulle kunna erhållas, om ett flertal av de lokala små företagen kunde enas och sammanslås till större grupper, som övertog vissa delar av Råneåbolagets högspänningsanläggningar. Detta är nämligen en angelägenhet för länets elektricitetsförening, och det finns anledning att antaga, att Råneåbolaget icke skulle komma att motsätta sig en sådan rationaliseringsåtgärd. Risken för effekttoppar på grund av tröskning, som påtalas av Skatemarksbygdens belysningsförening, torde vara något överdriven, ef-

fersom Vattenfallsstyrelsen har sig bekant, att Råneåbolaget förklarar sig vilja vid debiteringen bortse från trösktoppar före december månad.

Att effektavgiften för de lokala företagen på Råneåbolagets högspänningsnät blir högre än bolagets effektavgift till Vattenfallsstyrelsen, är ofrånkomligt, då kostnaderna för kraftens distribution ju måste bäras av konsumenterna. Att dessa ändå kunna erhålla taxor, som i stort sett äro avsevärt lägre och endast i ett par fall äro något högre än Finnbygdstaxan, visar, att någon orimlighet icke föreligger. Någon utdelning på Råneåbolagets aktier förekommer icke.

Lillpite elektriska kraftaktiebolag har tidvis nedlagt sin egen kraftstation och tagit all kraft från Porjus, varvid bolaget haft ett fast abonnemang av 40 kW, som ansetts erforderligt utöver den egna kraftresursen, men därutöver till ett pris endast motsvarande de genom kraftstationens nedläggande insparade driftskostnaderna fått uttaga all ytterligare erforderlig kraft. Då Vattenfallsstyrelsen för några år sedan önskade reglera mellanhavandena med bolaget på något längre sikt och erbjöd ett rabatterat pris, om bolaget ville definitivt övergå till enbart Porjuskraft, föredrog bolaget att iståndsätta sin egen kraftstation och nöja sig med det lilla fast abonnerade kompletterande kraftbelopp, varom kontrakt träffats till år 1941. Det är visserligen sant, att bolaget under de två senaste exceptionellt vattenrika åren kunnat reda sig utan nämnvärt anlitande av Porjuskraften, men vid fel och reparationer på kraftstationen har dock uttagits mycket större kraftbelopp från Porjus, än kontraktet avser, och utan extra kostnad för bolaget. Under år med sämre och mera normal vattentillgång torde tillskott av Porjuskraft komma att behövas i större utsträckning.

Bortsett från den skiljaktiga uppfattningen, huruvida priset för den tillhandahållna kraften är för högt eller skäligt, som kommer till synes i det i motionen citerade uttalandet och som ju icke är ovanlig mellan köpare och säljare, kunna distributionsförhållandena inom Lillpiteföretaget icke betecknas såsom otillfredsställande. Den tillämpade blocktaxan är rationell och resulterar i samma eller något lägre pris för konsumenterna än Finnbygdstaxan, d. v. s. 100 resp. 92.5 %.

I vad mån erfordras särskild utredning och särskilda stödande åtgärder för elektrifieringsföretagen i Norrbottens län?

Den gjorda utredningen torde ge en ganska god överblick över förhållandena inom de olika elektrifieringsföretagen inom länet.

Städer och samhällen ha en väl ordnad kraftförsörjning.

De inre glest befolkade landsbygdsområdena äro redan i stor utsträckning elektrifierade på ett tillfredsställande sätt, och elektrifieringen av Gällivare socken är nära förestående. Möjligen finnes anledning till uppkomsten av ytterligare något företag av samma karaktär som det i nordöstra finnbygden. Om statens medverkan därvid påfordras torde bli föremål för avgörande i varje särskilt fall. Förvisso komma vederbörande kommunala myndigheter eller länsstyrelsen att därvid göra erforderliga framställningar. De relativt fåtaliga, mindre, isolerade kraftföretagen, såsom Arvidsjaur, ha säkerligen på många andra håll inom landet sin motsvarighet med ungefär samma ekonomiska problem.

Inom kustlandets landsbygd äro förhållandena i stor utsträckning desamma som vid likartade företag i andra delar av landet. Det finnes företag, som hava en mycket god ställning, det finnes medelgoda företag samt även ett och annat, där en ytterligare sanering är önskvärd. Kraftprisen äro något växlande alltefter förhållandena, men om hänsyn tages till betingelserna

vid de olika företagen, de långa avstånden och den glesa bebyggelsen, lämna de i allmänhet icke rum för befogade klagomål. Kraftprisens anpassning efter rationella taxor pågår oavbrutet under medverkan av länets elektricitetsförening, som förtjänar att kraftigt stödjas.

Den sanering av ett eller annat företag, som kan befinnas nödvändig, får som hittills varit fallet i Norrbotten och som allt emellanåt måste ske beträffande enstaka företag i andra delar av landet, åstadkommas genom samverkan av alla intresserade parter.

Styrelsen kan ej finna annat än att det är utomordentligt svårt att få fram utgångspunkter för en särbehandling av de norrbottniska företagen. Med hänvisning härtill och den verkställda utredningen kan Vattenfallsstyrelsen för sin del ej förorda motionärens förslag om ytterligare utredning.

Skulle likvisst först riksdagen och därefter Kungl. Maj:t anse, att utredning i förevarande fråga bör ske, torde länsstyrelsen och länets elektricitetsförening vara mest lämpade för ändamålet såsom mest förtrogna med de lokala förhållandena.

Den i ärendet förebragta utredningen giver vid handen, att åtskilliga av företagen för distribution av elektrisk kraft i Norrbotten arbeta under svåra ekonomiska förhållanden med påföljd att distributionen ställer sig dyr för konsumenterna. Emellertid framhålla de över motionerna hörda myndigheterna, att även andra under världskriget startade elektrifieringsföretag inom landet i övrigt befinna sig i jämförliga förhållanden på grund av kristidens höga kostnader och bristfälliga material vid företagens anläggning. Vad särskilt beträffar Norrbottens län synes läget inom distributionsverksamheten på senare tid hava blivit avsevärt upphjälpt genom företagens egna fortgående åtgärder med stöd av såväl enskilda personer och bankinrättningar som staten. Den sanering av ytterligare företag, som kan finnas nödvändig, och den fortsatta planmässiga utbyggnaden av elektrifieringen torde såsom hittills böra äga rum genom samverkan av intresserade parter. Ett mera omfattande engagemang från statens sida skulle förvisso medföra svåröverskådliga konsekvenser för framtiden och med avseende på elektrifieringsföretag i motsvarande belägenhet utanför Norrbotten. I likhet med vattenfallsstyrelsen finner utskottet skäl icke föreligga för en särbehandling av de norrbottniska företagen i det stödjande syfte, som motionärerna avse.

Utskottet.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

att motionerna I: 224 och II: 401 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 27 april 1936.

På jordbruksutskottets vägnar:

C. J. JOHANSSON.

Närvarande: se utlåtande nr 61.